

УДК 347.21

О.В. ДАНИЛЕНКО, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПОНЯТТЯ ГРОШЕЙ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Ключові слова: гроші, об'єкт цивільних прав, законний платіжний засіб, об'єкт зобов'язань

Гроші давно стали предметом дослідження серед науковців, зокрема і цивілістів. Їх юридичну природу ще у минулих століттях досліджували П.П. Цитович [1, с.121–168], М. Литовченко [2], Г.Ф. Шершеневич [3], Л.А. Лунц [4]. Проте, з огляду на те, що гроші називають категорією історичною, що розвивається на кожному етапі товарного виробництва і наповнюється новим змістом, який ускладнюється зі зміною умов виробництва [5, с.1237], певні аспекти сучасних грошей не були піддані детальному аналізу. Тому нині, коли світ вступає в еру електронних грошей та віртуальної історії, не заперечуючи цінність праць згаданих авторів, їх можна назвати здебільшого зразком методології цивілістичного дослідження. Разом із тим, у літературі слушно зазначається, що ефективність правового впливу на суспільні відносини в значній (якщо не вирішальній) мірі залежить від своєчасного приведення права у відповідність з новими потребами економічного розвитку [6, с.33]. Тож тепер виникла потреба у нових дослідженнях, в зв'язку з тим, що відбулися зміни у правовій думці та законодавстві, а накопичений матеріал з даної проблеми вимагає переосмислення.

Останнім часом в Україні грошовій проблематиці присвятили свої роботи О.П. Подцерковний [7], І.А. Безклубий [8], А.Є. Алісов [9], О.А. Лукашев [10], В.Л. Яроцький [11], А.С. Гальчинський [12], А.А. Гриценко [13], В.М. Єрмоленко [14] та інші. Однак, у вітчизняній літературі цивільно-правові аспекти грошей майже зовсім не були предметом спеціального дослідження, а здебільшого знаходять відображення лише у коротких нарисах науковців. З огляду на вказані обставини дос-

лідження грошей як цивілістичної категорії має ознаку актуальності.

Як вказується: визначеність в поняттях є обов'язковою умовою наукового дослідження; вона надає можливість розглядати об'єкт, не остерігаючись його змішання з іншими об'єктами, оскільки неясне визначення предмета призводить до розпливчатості, невизначеності наукових досліджень в області даної науки [15, с.114]. Щодо вагомості поняття грошей, то тут слушно навести думку Л.А. Лунца, який відмічав, що воно є передумовою для визначення таких юридично важливих понять, як «ціна», «платіж», «проценти», «відшкодування збитків» та інших, а також для розмежування деяких видів цивільно-правових угод [4, с.151].

Відтак в межах даної наукової роботи передбачається викласти основні результати дослідження щодо природи грошей та їх особливостей як цивілістичної категорії. Зокрема серед завдань: розкрити поняття грошей у цивільно-правовому розумінні, встановити їх ознаки та охарактеризувати їх функції як об'єктів цивільних прав.

Гроші у цивільному праві, передусім, набувають значення об'єктів цивільних прав. Такий їх статус закріплено на рівні цивільного законодавства, а саме у ст.177 ЦК України [16]. Об'єктом цивільних прав визнаються матеріальні та нематеріальні блага, стосовно яких між суб'єктами цивільного права виникають відносини, які становлять предмет цивільно-правового регулювання [17, с.214]. Таким чином, гроші з погляду цивільного права є благом, стосовно якого між суб'єктами цивільного права виникають відносини, які становлять предмет цивільно-правового регулювання.

Для осягнення предмета цього дослідження важливо теж відзначити, що загальною ознакою або тим критерієм, що дозволяє окреслити різноманітні за своєю природою блага єдиним поняттям об'єктів цивільних прав є «правооб'єктність». Наша сучасниця С.І. Шимон називає цю властивість «об'єктоздатністю» і зазначає, що можливість певного блага

виступати об'єктом цивільних правовідносин забезпечується його підвладністю людині, тобто такою його властивістю, яка дозволяє особі панувати над ним для задоволення відповідних інтересів. Крім того, узагальнююче повноваження, яке охоплювало б будь-які можливості суб'єкта владарювати над об'єктом вчена пропонує йменувати владуванням. Відповідно об'єктами цивільних правовідносин вважаються ті суспільні блага над якими може встановлюватися повне панування особи, якими особа в змозі владувати з метою задоволення своїх інтересів [18, с.82]. Спираючись на таку теоретичну основу, відзначимо наступне: гроші наділені об'єктоздатністю, тобто це благо, яким особа в змозі владувати з метою задоволення своїх інтересів.

Також відмітимо, що вагомою ознакою об'єктів цивільних прав є їх оборотоздатність. На важливість цієї ознаки вказує й її законодавче закріплення в ч.1 ст.178 ЦК України, де зазначається, що об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином, якщо вони не вилучені з цивільного обороту, або не є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи [16]. Переконаливим видається підхід, за яким оборотоздатність визнається значущою властивістю об'єктів цивільних прав, однак не визначальною рисою всіх об'єктів [19, с.20]. Разом із тим, можемо констатувати, що гроші, будучи об'єктом цивільних прав, наділені оборотоздатністю, тобто можуть вільно відчужуватися та вільно перебувають в обороті.

На підставі викладених теоретичних міркувань доходимо висновку, що гроші у цивільно-правовому розумінні, це благо, стосовно якого між суб'єктами виникають цивільні правовідносини, тобто цивільні права та обов'язки. Відповідно можна назвати й такі загальні ознаки грошей, як об'єктоздатність та оборотоздатність. Разом із тим, як вказане визначення, так і зазначені характеристики грошей як об'єкта цивільних прав не можуть бути визнані достатніми з огляду на таке.

Все вищеперераховане є узагальнюючим, оскільки надає лише загальне уявлення про гроші як про об'єкт цивільних прав. При цьому зазначене розуміння залишається досить відносним, бо відображає лише приналежність грошей до системи об'єктів цивільних прав, однак не вказує на сутнісні ознаки досліджуваного об'єкта, його специфіку поміж інших. Як справедливо зауважується у літературі: приналежність того чи іншого блага до певного сектору в системі об'єктів не повністю визначає характер прав, які можуть виникати щодо нього; це визначається специфікою кожного окремого елемента (об'єкта) [18, с.80]. Отже, виникає потреба у більш точному визначенні, яке безумовно окреслювало би поняття грошей, сприяло відмежуванню їх від інших східних явищ, точно окреслювало їх зміст шляхом вказівки на специфічні ознаки. Все це зумовлює необхідність продовжити аналіз цивільно-правових аспектів грошей.

Тут доцільно використати вироблену Л.А. Лунцем рекомендацію щодо методики дослідження грошей як об'єктів цивільних прав. Як писав видатний теоретик: наука цивільного права може ґрунтуватися лише на розумінні грошей, яке розкривається в результаті аналізу їх функцій в економічних відносинах. Задача ж науки цивільного права полягає у відповіді на питання про те, які сторони того складного явища, яке носить назву «гроші», мають бути прийняті до уваги при розгляді грошей як об'єкта цивільних правовідносин [4, с.152]. Схожу думку висловлював не менш відомий український дореволюційний цивіліст П.П. Цитович, зазначаючи: «Деньги есть такая же движимость в смысле движимой наличности, как и другие разного рода движимости, только что деньги имеют огромное превосходство перед другими движимостями, превосходство экономического свойства, но далеко не безразличное и с юридической точки зрения» [1, с.127].

Погоджуємось із зазначеним і виходимо з того, що гроші проявляють себе в цивільному обігу через свої функції, які визначають їх особливі риси як об'єкта приватного права та

відповідні правові наслідки, пов'язані з цими особливостями у сфері зобов'язань. Таким чином, варто проаналізувати, в чому полягає значення такого багатофункціонального міжгалузевого явища саме з погляду цивільного права. Для цього звернемося до історії дослідження грошей у спеціально-юридичному сенсі.

Перш за все, що особливе місце в даному контексті посідає робота німецького вченого Г. Хартманна «Про гроші та грошові зобов'язання», яка, як справедливо відмічав Л.А. Лунц, є основним джерелом правильних суджень про юридичну природу грошей [4, с.32]. У зазначеній роботі міститься юридичне «спеціальне» поняття грошей як предметів, які по закону наділені здатністю слугувати засобом погашення зобов'язань у всіх випадках неможливості виконання, що не звільняє боржника [4, с.32]. Тобто, фактично дослідник, формулюючи юридичне поняття грошей розкриває поняття законного платіжного засобу.

Схожу точку зору висловлювали й вітчизняні дореволюційні правознавці. Так, наприклад, М. Литовченко у роботі «Деньги в гражданском праве» зазначав, що в якості загального платіжного засобу гроші є грошами в правовому сенсі [2, с.7–8]. Н.Й. Нерсесов вказував, що гроші по своїй суті юридичний засіб платежу: уплатою грошей припиняється зобов'язання [20, с.1–12]. В рамках цивілістичної доктрини радянського періоду традиційним теж вважалося визначення грошей як законного платіжного засобу, якими можна погасити будь-який борг. Наголошувалося, що цією властивістю вони відрізняються від інших речей [21, с.188]. Окремо доцільно згадати й про «Державну теорію грошей» Г.Ф. Кнаппа, яка пояснювала їх юридичну сторону. Однією із основних ідей цього вчення є те, що гроші – це хартальний платіжний засіб, платіжна сила якого санкціонується державою, не залежно від його матеріального змісту [22, с.83].

З урахуванням зазначеного, необхідно констатувати той факт, що для правової сфе-

ри первинне значення має така функція грошей як законний засіб платежу, яку ще називають їх юридичною властивістю, наданою державою [23, с.172]. Тож, на нашу думку, поняття грошей у власне цивільно-правовому (або вузькому значенні) повинно ґрунтуватися на їх здатності слугувати законним платіжним засобом.

Не зважаючи на відсутність легального визначення «законного платіжного засобу», у цивілістиці воно розкривається як визначений державою предмет, який слугує універсальним засобом виконання майнових зобов'язань, тобто таким, що здатний бути крайнім і примусовим засобом виконання зобов'язання: крайнім у тому розумінні, що цей предмет замінює собою дійсний предмет боргу, якщо надання останнього стає неможливим, а примусовим виходячи з того, що боржник може звільнитися від зобов'язань наданням цього предмета, а кредитор повинен його прийняти, інакше настає прострочення кредитора [4, с.27–28].

Необхідно підкреслити, що як і поняття законного платіжного засобу, так і нормативна дефініція грошей у вітчизняному законодавстві відсутня. Такий стан речей не дивний, адже гроші становлять складну міжгалузеву категорію, єдиного визначення якій не можуть надати навіть представники економічної науки. Не взяв на себе таку відповідальність й український законодавець. Разом із тим, виходячи із викладеного нами вище з позиції права, гроші – це те, що визначено державою в якості законного платіжного засобу. Якщо проаналізувати норми сучасного цивільного законодавства, то очевидно доходимо висновку, що на законодавчому рівні закріплено саме такий підхід. На підтвердження зазначеного звернемося до Цивільного кодексу України, де міститься ст.192, яка має назву «Гроші (грошові кошти)». У ч.1 згадуваної норми вказано, що законним платіжним засобом, обов'язковим до приймання за номінальною вартістю на всій території України, є грошова одиниця України – гривня [16]. Отже, в ЦК України поняття грошей розкривається через

зміст законного платіжного засобу, яким є національна грошова одиниця. На наш погляд, цілком виправдано законодавець пов'язав гроші з грошовою одиницею як законним платіжним засобом, не уточнивши при цьому які саме предмети матеріального світу він розглядає в якості грошей. Це можна пояснити тим, що в історичній перспективі гроші можуть проявлятися у різних формах [22, с.1].

Тож, ґрунтуючись на тому, що при характеристиці грошей як об'єкта цивільних прав функція законного платіжного засобу є їх конститутивною ознакою, та на нормах цивільного законодавства, приходимо до висновку, що грошами в цивільно-правовому розумінні є визначений державою предмет, що виконує функцію законного платіжного засобу. В межах чинного правопорядку таким предметом є грошова одиниця України – гривня. При цьому, грошова одиниця за своєю природою є не матеріальна, а ідеальна категорія, якій притаманні такі ознаки як номінальність, символічність, умовність. Однак, відзначимо, що як ідеальна категорія, грошова одиниця може мати різні форми вияву.

У довідниковій літературі термін «форма» розуміється як спосіб зовнішнього вираження явища, процесу, а також спосіб існування змісту, невіддільний від нього та такий, що служить його вираженням [24, с.176; 25, с.181; 26]. Законодавство ж України визначає, що в цивільному обороті на сьогодні фігурують дві форми коштів. Так, згідно статті 3 Закону України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні», кошти існують у готівковій (формі грошових знаків) або безготівковій формі (формі записів на рахунках у банках) [27]. Грошові знаки випускаються у формі банкнот і монет, що мають зазначену на них номінальну вартість. Гроші у безготівковій формі зберігаються на рахунках учасників цивільних правовідносин у банківських та інших кредитно-фінансових установах і досить часто для їх позначення використовується термін «грошові кошти». Отже, виходячи зі змісту правових норм, грошова одиниця

України – гривня існує у формі банкнот, монет та у формі записів на банківських рахунках. Все це умовна предметна форма грошей, визначена законодавцем в процесі розвитку господарства для зручності взаєморозрахунків. Самі по собі банкноти, монети, записи – це власне не гроші, а способи існування грошової одиниці на даному етапі суспільного розвитку, які, як зазначалося, можуть видозмінюватися. Тобто, гривня як грошова одиниця України співвідноситься з банкнотами, монетами та записами на рахунку як зміст та форма, і ці дві категорії є невіддільними одна від одної. Грошова одиниця в даному випадку становить примат по відношенню до грошових знаків та записів на рахунку.

Разом із тим, відмітимо також важливу для нас обставину: поняття грошей як об'єктів цивільних прав (у юридичному сенсі) не може спиратися на категорію, що має по суті виключно економічну природу. В даному розрізі актуальним є зауваження М.Л. Башкатова, який зазначав, що «цивільно-правове поняття грошей повинно мати чіткий юридичний зміст, а економічні аспекти необхідно вивести за межі правового дослідження» [28 с.14]. Думка згаданого вченого повинна бути врахована в ході вирішення поставленого перед нами завдання, а тому, на власний погляд, для цивілістів значення об'єкта цивільних прав набувають саме форми грошей, як матеріальні блага, на які направлені права та обов'язки суб'єктів цивільних правовідносин. Тому, при формулюванні поняття грошей як об'єктів цивільних прав, на перший план повинні бути висунуті саме форми грошей, а не грошова одиниця як суто економічна категорія, що має ідеальний характер.

Викладені вище теоретичні міркування про правову сутність грошей і аналіз вітчизняного законодавства дають підстави стверджувати, що гроші слід розуміти як нормативно визначену та виражену у формі банкнот, монет та записів на рахунках у банківських та інших кредитно-фінансових установах грошову одиницю, що виконує функцію законного платіжного засобу.

Продовжуючи правовий аналіз грошей, звернемо увагу ще на деякі особливості, про які йдеться у цивілістичних дослідженнях.

Відповідно до усталеної в теорії думки цивільним правом регулюються майнові відносини властиві товарному виробництву, об'єктивні за змістом і вольові за своєю формою, які засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників [17, с.16]. Як відомо, однією з ознак таких відносин є їх еквівалентно-відплатний характер. Для майнових відносин, опосередкованих цивільним правом, завжди характерна така форма еквівалентності, яка знаходить свій вираз у відплатності, тобто зустрічному, взаємному русі матеріальних благ [29, с.109–110]. У даному процесі гроші виконують роль посередника, адже цінність всіх речей (окрім грошей) визначається грошовою одиницею: через порівняння з грошовою одиницею, купівельна сила всіх інших речей виражається грошовою сумою [30, с.183]. Французький дослідник Р. Саватьє, розглядаючи гроші як об'єкт зобов'язання, писав, що вони є представниками цінності всіх майнових благ, які людина може побажати в теперішній час або в майбутньому. Крім того, він вказував на те, що в процесі обміну основного значення набуває виражена у грошах цінність речі, яка надає можливість її обміняти. Таким чином, вчений дійшов висновку, що роль грошей проявляється в двох аспектах: вони є одночасно і засобом платежу, і засобом обліку [31, с.136–137].

Аналіз юридичної літератури дозволяє відмітити аналогічні погляди на гроші серед цивілістів різних часових періодів. Так, у минулому Ф.К. Савіньї, описуючи гроші як об'єкт зобов'язань, відмічав, що вони, передусім, мають значення простого засобу виміру цінності окремих елементів майна, причому вони є абсолютним мірилом, яке може бути застосоване при порівнянні цінностей самих різних родів [32, с.278]. Подібну характеристику грошей знаходимо й у інших правників, зокрема: Г. Дербурга [33, с.72], Г.Ф. Шершеневича [3, с.2], Н.Й. Нерсесова [20]. Наша

сучасниця, Т.Б. Замотаєва, вказує, що на законодавчому рівні закріплено й таку функцію грошей як міра вартості, адже законодавець встановлює грошову одиницю держави, в якості одиниці виміру ціни, вартості товарів, робіт, послуг. Проте, в даному випадку гроші не є об'єктом прав, вони лише виражають міру виміру, також як інші існуючі одиниці системи вимірювання (літри, метри, вольти, градуси і т.д.). На етапі визначення ціни, вартості будь-якого об'єкта (зобов'язання) гроші виконують роль деякого законодавчо встановленого, економічно обумовленого еквівалента вартості зустрічного блага, вираженого в спеціальних знаках, які кредитор за грошовим зобов'язанням повинен прийняти в оплату боргу [34, с.23–25]. Таким чином, на підставі викладених теоретичних міркувань, гроші можна назвати універсальним засобом, що виконує в цивільному обороті функціональне призначення загального еквівалента та міри вартості всіх інших об'єктів цивільних прав, які носять оплатний характер. На нашу думку, така функція повинна бути врахована при визначенні поняття грошей у цивільно-правовому розумінні, з огляду на наступне.

По-перше, ігнорування вказаної властивості грошей, призведе до неможливості реалізації компенсаційної функції цивільного права і захисту більшості цивільних прав. По-друге, через свою останню властивість гроші збільшують коло предметів зобов'язальних прав, а саме розширюють сферу договорів; без грошей чимало договорів були би неможливими [1, с.129]. Звичайно, гроші здатні набувати значення оборотоздатних об'єктів цивільних прав. Але з огляду на їх функцію загального еквівалента та міри вартості всіх інших об'єктів цивільних прав, які носять оплатний характер, у договірних правовідносинах, гроші можуть виконувати подвійну роль: бути предметом та/або ціною договору [19, с.145–146]. Крім того, вони виступають ціною й у недоговірних зобов'язаннях, наприклад, при сплаті винагороди внаслідок публічної обіцянки без оголошення конкурсу (ст.1148 ЦК України) чи за конкурсом, відш-

кодуванні витрат (ст.1160 ЦК України), доходів або вартості майна (ст.ст.1213, 1214 ЦК України) або шкоди (ст.ст.1162, 1168, 1192, 1202, 1209 ЦК України). Грошовий характер може носити матеріальне забезпечення за договором довічного утримання (ст.744, ч.1 ст.749 ЦК України) або ж виконання дій майнового характеру за спадковим договором (ст.1305 ЦК України).

Підсумовуючи відмітимо, що гроші виступають багатофункціональною міжгалузєвою категорією. Їх призначення у цивільному праві визначається наступним. Будучи благом, що є об'єктом цивільних прав, вони виступають у якості оборотоздатного майна, яке може вільно набуватися та відчужуватися особами. Основною функцією грошей для цивільного права є їх здатність виступати законним платіжним засобом, тобто універсальним засобом виконання майнових зобов'язань. Це є їхньою специфічною ознакою, яка різнить їх від інших благ, визнаних об'єктами цивільних прав. Крім цього, особливість грошей у цивільному обороті проявляється у тому, що вони виконують призначення загального еквівалента та міри вартості і можуть замінити собою будь-який інший об'єкт цивільних прав, котрий носить оплатний характер. Завдяки цьому гроші виступають в якості ціни у договірних та недоговірних зобов'язаннях, тим самим розширюючи коло зобов'язальних відносин, і забезпечують динаміку матеріальних благ, тобто перехід їх від одних суб'єктів до інших.

Зважаючи на все вище перелічене, пропонується наступне визначення: гроші (грошові кошти) – це виражена у формі банкнот, монет або записів на рахунках грошова одиниця, яка визначена законним засобом платежу, є універсальним еквівалентом та мірою вартості всіх інших об'єктів цивільних прав, що носять оплатний характер. На підставі даного визначення можна сформулювати такі сутнісні ознаки грошей як об'єктів цивільних прав: 1) гроші існують передусім як економічне явище, яким є грошова одиниця, що має ідеальний характер; 2) об'єктивізація грошей у

правовій сфері відбувається шляхом опосередкування їх у формі грошових знаків та записів на банківських рахунках, які набувають значення об'єктів цивільних прав; 3) гроші слугують універсальним еквівалентом та мірою вартості всіх інших об'єктів цивільних прав, що носять оплатний характер; 4) права значимість грошей полягає у тому, що вони по закону наділені здатністю слугувати засобом погашення зобов'язань у всіх випадках неможливості їх виконання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цитович П. П. Деньги в области гражданского права / П. П. Цитович // Антологія української юридичної думки : в 6-ти т. / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Київ : Юрид. книга, 2002–2004. – Т. 6 : Цивільне право. – 584 с.
2. Литовченко М. Деньги в гражданском праве / М. Литовченко. – Київ, 1887. – 50 с.
3. Шершеневич Г. Ф. Курс торгового права / Г. Ф. Шершеневич. – СПб. : Изд. Бр. Башмаковых. Т.2. Товар. Торговые сделки. – Изд-е 4-е. – 1908. – 624 с.
4. Лунц Л. А. Деньги и денежные обязательства в гражданском праве / Л. А. Лунц. – М. : Статут, 1999. – 352 с.
5. Арзуманова Л. Л. Эволюция феномена денег / Л. Л. Арзуманова // Lex Russica. – 2010. – № 6. – С. 1237–1241.
6. Явич Л. С. Проблемы правового регулирования советских общественных отношений / Л. С. Явич. – М. : Госюридиздат, 1961. – 170 с.
7. Подцерковний О. П. Грошові зобов'язання господарського характеру: проблеми теорії та практики : монографія / О. П. Подцерковний. – Київ : Юстініан, 2006. – 424 с.
8. Безклубий І. А. Банківські правочини: цивільно-правові проблеми : монографія / І. А. Безклубий. – Київ : Вид.-поліг. Центр «Київський університет», 2005. – 378 с.
9. Алісов Є. О. Гроші і грошовий обіг: теоретичні засади та стан правового регулю-

вання в Україні : монографія / Є. О. Алісов. – Харків : Ксилон, 2004. – 326 с.

10. Лукашев О. А. Правове регулювання грошової системи України: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / О. А. Лукашев. – Харків : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2002. – 200 с.

11. Яроцький В. Л. Цінні папери в механізмі правового регулювання майнових відносин (основи інструментальної концепції) : монографія / В. Л. Яроцький. – Харків : Право, 2006. – 544 с.

12. Гальчинський А. С. Теорія грошей : навч.-метод. посібник / А. С. Гальчинський. – 4-е вид., змінене і доп. – Київ : Вид-во С. Павличко «Основи», 2001. – 412 с.

13. Гриценко А. Деньги: возникновение, сущность, функции и агрегаты / А. Гриценко // Экономика Украины. – 1999. – № 2. – С. 62–71.

14. Єрмоленко В. М. Про правову природу грошей / В. М. Єрмоленко // Економіка та право. – 2003. – № 3. – С. 16–20.

15. Мильков А. В. К определению понятия «правовые средства» / А. В. Мильков // Бизнес в законе. – 2009. – № 1. – С. 113–115.

16. Цивільний кодекс України // ВВР України. – 2003. – №№ 40–44. – Ст. 356.

17. Цивільне право: підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – Харків : Право, 2011. – Т. 1. – 656 с.

18. Шимон С. І. Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин : монографія / С. І. Шимон. – Київ : Юрінком Інтер, 2014. – 664 с.

19. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). – Т. 4: Об'єкти. Правочини. Представництво. Строки / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. – Харків : ФО-П Колісник А. А., 2010. – 768 с. – (Серія «Коментарі та аналітика»).

20. Нерсесов Н. О. О бумагах на предъявителя с точки зрения гражданского права.

Историко-догматическое исследование / Н. О. Нерсесов. – М., 1889. – 194 с.

21. Советское гражданское право : учебник. Т. 1 / Безрук Н. А., Бойков О. В., Брагинский М. И., Вердников В. Г. и др. ; отв. ред. Рясенцев В. А. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрид. лит., 1975. – 560 с.

22. Лоевецкий Д. А. Государственная теория денег / Д. А. Лоевецкий. – М. : Н.К.Ф., 1923. – 151 с.

23. Шершеневич Г. Ф. Учебник торгового права (по изданию 1914 года) / Г. Ф. Шершеневич ; вступ. ст.: Суханов Е. А. – М. : Спарк, 1994. – 335 с.

24. Керимов Д. А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права) / Д. А. Керимов. – 2-е изд. – М. : Анвнта+, 2001. – 560 с.

25. Головченко В. В. Юридична термінологія : довідник / В. В. Головченко, В. С. Ковальський. – Київ : Юрінком Інтер, 1998. – 219 с.

26. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ozhegov.org/words/38325.shtml>.

27. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» // ВВР України. – 2001. – № 29. – Ст. 137.

28. Башкатов М. Л. Деньги как объект обязательственных правоотношений / М. Л. Башкатов // Законодательство. – 2003. – № 4. – С. 13–18.

29. Алексеев С. С. Предмет социалистического гражданского права / С. С. Алексеев // Ученые труды. Серия «Гражданское право». – Свердловск, 1959. – Т.1. – 334 с.

30. Цитович П. Учебник торгового права. Вып. 1 / П. Цитович. – СПб., Киев : Н. Я. Оглоблин, 1891. – 316 с.

31. Саватье Р. Теория обязательств: юридический и экономический очерк / Р. Саватье. – М. : Прогресс, 1972. – 440 с.

32. Савиньи Ф. К. Обязательственное право / Ф. К. Савиньи. – М. : Тип. А. В. Кудрявцевой, 1876. – 579 с.

33. Дернбург Г. Пандекты. Обязательственное право / Г. Дернбург ; под ред. П. Со-

коловского. – Изд. 3-е. – М. : Печатня
 А. И. Снегиревой, 1911. – 394 с.
 34. Замотаева Т. Б. Юридическая природа

денег: цивилистический аспект / Т. Б. Замотаева // Юрист Поволжья. – 2003. – № 1. – С. 23–25.

Даниленко О. В. Щодо поняття грошей у цивільному праві / О. В. Даниленко // Форум права. – 2015. – № 3. – С. 37–44 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_3_9.pdf

Розкрита правова природа грошей та їх особливості у цивільному праві; на основі аналізу теоретичних положень та норм чинного законодавства визначено поняття грошей, встановлено їх ознаки та охарактеризовано їх функції як об'єктів цивільних прав.

Даниленко О.В. К понятию денег в гражданском праве

Раскрыта правовая природа денег и их особенности в гражданском праве; на основе анализа теоретических положений и норм действующего законодательства определено понятие денег, установлены их признаки и охарактеризованы их функции как объектов гражданских прав.

Danylenko O.V. To The Concept of Money in Civil Law

The article is sanctified to opening of legal nature of money and their features in civil law; on the basis of analysis of theoretical positions and norms of current legislation the concept of money as objects of civil rights is certain, their signs are set and their functions are described.

Форум права Форум